

Evaluation Of Married Women's Knowledge Levels And Behaviors About Family Planning Methods

Marwah Hussein Ali Al HAMEEDAWI^{1,a}, Gökçe Banu ACAR GÜL^{2,b}

¹Dhi Qar Health Circle, Rifai Hospital, Dhi Qar, IRAK

²Department of Midwifery, Faculty of Health Sciences, Çankırı Karatekin University, Çankırı, TURKEY

ORCID: ^a 0009-0002-3666-6405; ^b 0000-0003-2811-1821

ABSTRACT

Objective: Family planning services have an important role in protecting mother-child health by preventing unwanted pregnancies and excessive fertility, thus raising the health level of the society. This research was designed as a descriptive study in order to evaluate the knowledge levels and behaviors of married women with regards to family planning methods. **Method:** The research was conducted in primary health care centers in the Al-Rifai District of Iraq between April and July 2022 with 154 married women. The data was collected by the researcher through the face-to-face interview technique using the relevant questionnaire form. With regards to the statistical analysis of the data; mean \pm standard deviation, frequency and percentage values, independent groups t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used, and $p < 0.05$ was taken for the significance level of the tests. **Results:** According to the results of the research, it was found that 65.6% of the women used family planning methods and had a high level of knowledge regarding family planning (2.52 ± 0.39). It was determined that women's level of knowledge in terms of family planning increased with increasing age, education level and income ($p < 0.05$). In addition, it was observed that women's unemployment and them being a housewife in their homes, living in the district and having many children negatively affected their level of knowledge about family planning. **Conclusion:** In line with these results, it is suggested that innovative comprehensive educational programs should be developed in order to increase the level of knowledge of the society on family planning while ensuring the participation of as many women as possible to these programs.

Key words: Family Planning, Knowledge Level, Married Women.

Evli Kadınların Aile Planlaması Yöntemleri Hakkında Bilgi Düzeylerinin Ve Davranışlarının Değerlendirilmesi

ÖZ

Amaç: Aile planlaması hizmetlerinin istenmeyen gebeliklerin ve aşırı doğurganlığın önüne geçerek anne-çocuk sağlığının korunması, böylece toplumun sağlık düzeyinin yükseltilmesinde önemli rolü vardır. Bu araştırma, evli kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi düzeyleri ve davranışlarını değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı olarak tasarlanmıştır. **Yöntem:** Araştırma Irak'ın Al-Rifai İlçesi'ndeki birinci basamak sağlık merkezlerinde, Nisan-Temmuz 2022 tarihleri arasında 154 evli kadın ile yürütülmüştür. Veriler anket formu kullanılarak yüz yüze görüşme yöntemiyle araştırmacı tarafından toplanmıştır. Verilerin istatistiksel analizde ortalama \pm standart sapma, frekans ve yüzde değerleri, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış olup testlerin anlamlılık düzeyi için $p < 0,05$ alınmıştır. **Bulgular:** Araştırma sonuçlarına göre kadınların %65,6'sının aile planlaması yöntemi kullandığı ve aile planlaması hakkında yüksek bilgi düzeyine sahip oldukları bulunmuştur ($2,52 \pm 0,39$). Kadınların yaş, eğitim seviyesi ve gelirinin yükselmesiyle birlikte aile planlaması hakkında bilgi düzeyinin de artış gösterdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Ayrıca kadınların çalışmaması, ilçede yaşaması ve çocuk sayısının fazla olması gibi özelliklerinin aile planlamasıyla ilgili bilgi düzeylerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. **Sonuç:** Bu sonuçlar doğrultusunda, toplumun aile planlaması konusundaki bilgi seviyesini yükseltmek için yenilikçi, kapsamlı, eğitici programlar geliştirilmeli ve bu programlara mümkün olduğunca çok kadının katılım sağlanması hedeflenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Aile Planlaması, Bilgi Düzeyi, Evli Kadınlar.

GİRİŞ

Nüfus artış hızının yükselmesi, gelişmekte olan ülkelerin yaşamış olduğu en büyük sosyal problemlerin başında gelmektedir. Meydana gelen bu durum, sadece yoksulluk düzeyini artırmakla kalmayıp aynı zamanda yaşam beklentisinin azalmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda aile planlaması yöntemleri, doğurganlık oranını kontrol etmek için kullanılan etkili bir müdahaledir (Haq ve ark. 2017). Aile planlaması hizmetleri, çiftlerin güvenilir ve tatmin edici bir cinsel hayatlarının olmasına, çocuk sahibi olma isteklerine, zamanlamalarına, çocuk sayılarına özgür ve sorumlu bir şekilde karar vermelerinde yardımcı olur. Bu nedenle sadece çocuk sayısının kısıtlanması ve nüfusun azaltılması olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü, toplumun sağlık seviyesinin daha iyi bir seviyeye gelebilmesi için aile planlaması yöntemlerinin bilinmesi ve etkin şekilde kullanılması riskli gebeliklerin, aşırı doğurganlığın ve bunların sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuzlukların engellenmesinde büyük bir öneme sahiptir (Avcı ve ark. 2021; Bekele ve ark. 2020; Bulut ve Solt-Kirca 2023; Nazik ve ark. 2021).

Her kadının, kendi ve gelecekteki çocuklarının sağlığı için hem güvenli hem de etkili bir aile planlaması stratejisine ihtiyacı vardır. Çünkü, kadın sağlığı üzerinde rol oynayan önemli faktörlerden biri de doğurganlık özellikleridir. Bu nedenle gelişmekte olan dünyada, çiftlerin yarısı gelecekteki gebelikleri geciktirmek, ertelemek veya sınırlamak için aile planlaması yöntemlerini kullanmaktadır. Doğurganlık oranlarının yüksek olması, riskli gebeliklere yol açarak, anne-bebek sağlığını olumsuz yönde etkileyecek tehlikeleri artırmaktadır. Uygun doğum aralığının ve doğum zamanının belirlenmesi, anne-bebek sağlığını, böylece toplum sağlığını olumlu yönde etkileyecektir (Bostancı, 2011; Gözükara ve ark. 2015; Kost, 2015). Daha spesifik olarak doğum kontrol yöntemlerinin kullanımı, her yıl dünya çapında tahmini 2,7 milyon bebek ölümünü ve 60 milyon sağlıklı bireyin yaşam kayıplarının önüne geçer. Benzer şekilde istenmeyen gebelikleri, güvenli olmayan düşükleri ve tüm anne ölümlerinin en az %25'ini önleyebilir. Ayrıca, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara karşı koruma sağlayabilir. Aile planlaması yöntemlerinin kullanımı, sağlıkla ilgili sonuçlarda iyileşmenin yanı sıra özellikle kız çocukları ile kadınlar için eğitimsel ve ekonomik sonuçların

da iyileştirilmesini sağlar. Böylece, ailenin yaşam niteliğini ve dolaylı olarak da kadının statüsünü artırmak gibi olumlu etkilerle toplumun sağlık düzeyinin yükseltilmesinde önemli rol oynar (Akın ve ark. 2015; Avcı ve ark. 2021; Bekele ve ark. 2020; Nazik ve ark. 2021).

Aile planlaması hizmetlerinin hem mevcudiyetinin hem de kalitesinin artışıyla, gelişmekte olan ülkelerde kullanımının yaygınlaşmasına katkı sağlayacağı, bu sayede artan yöntem kullanımıyla birlikte istenmeyen gebelikleri ve anne ölümlerini %40 oranında azaltacağı düşünülmektedir (El-Shazly ve ark. 2015; Haq ve ark. 2017). Tüm bunlara rağmen dünyanın yoksul ve en kalabalık bölgelerinin birçoğunda hâlâ doğum kontrolüne büyük ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır. Dünya çapında tahminen 137 milyon kadın herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmamakta, buna rağmen gebe kalmaktan kaçınma arzusu olduğunu beyan etmektedir (Doğru ve ark. 2016; Kost, 2015). Aile planlaması hizmetlerinin anne ve çocuk sağlığı üzerine olumlu katkıları bilinmesine rağmen, Irak'ta aile planlaması kullanım yaygınlığı %58'dir ve bu oran küresel ortalamadan (%63) daha düşük düzeydedir (Alrawi, 2021).

Aile planlaması hizmetlerinin gelişmesiyle birlikte, danışanların kullanım davranışları olumlu yönde etkileneceğinden güvenli, adaletli ve yüksek kaliteli hizmet almaları gerektiği konusunda dünyada genel bir fikir birliği oluşmuştur (El-Shazly ve ark. 2015). Son yıllarda aile planlaması yöntemi kullanımı, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere, tüm dünyada kayda değer bir artış göstermektedir ve birçok faktörün de yöntem seçiminde belirleyici olduğu bilinmektedir (Gözükara ve ark. 2015). Kadınlar, gebeliğin risklerini yeterince bilmedikleri, olası olumsuz etkilerinden korktukları, eşlerine veya dini değerlerine uygun olmadığına dair inanç etkilerinin karmaşık dinamikleri sonucunda ihtiyaç duydukları aile planlaması hizmetlerinden kaçınabilmektedirler. Bu konudaki bilgi, uygulama ve tutumların bilinmesi, onların ileride yaşayabilecekleri istenmeyen ve sık aralıklarla oluşan gebeliklerin engellenmesinde ve optimum sağlığın sürdürülmesi için kişiye özel hizmetlerin planlanmasında yararlı olabilecektir (Dilmen ve ark. 2022). Bu noktadan hareketle araştırma, kadınların aile planlaması yöntemlerine

ilişkin bilgi ve davranışlarını belirlemek, etkileyen değişkenlere yönelik girişimlerde bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Türü

Evli kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi ve davranışlarının değerlendirilmesini ortaya koymak amacıyla yapılan bu çalışma, tanımlayıcı özellikte gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında aşağıdaki soruya cevap aranmıştır:

1. Kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi düzeyleri ve davranışları nasıldır?

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırma, Irak'ın Al-Rifai İlçesinde yer alan birinci basamak sağlık merkezlerinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini, birinci basamak sağlık merkezlerine başvuran evli kadınlar oluşturmuştur. İlçede üç tane birinci basamak sağlık merkezi olmakla birlikte, yıllık 6000 evli kadın merkezlere başvurmaktadır. Örneklem büyüklüğünün tespiti için olasılıklı örnekleme türlerinden basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma örnekleminin, yapılan istatistiksel analiz sonucunda 0.05 anlamlılık düzeyinde %80 güç ile en az 150 kadın ile gerçekleşmesi gerektiği belirlenmiştir. Araştırmaya evli, 18 yaş ve üzerinde, Arapça konuşabilen, bilişsel, duyuşsal ve iletişim problemi olmayan kadınlar dahil edilmiştir. Buna göre, çalışmaya katılmayı kabul eden ve dahil edilme kriterlerini karşılayan 154 evli kadın ile araştırma tamamlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Veri toplamak amacıyla "Anket Formu" kullanılmıştır. Çalışmada kullanılacak anket maddelerinin anlaşılabilir ve uygulanabilir olduğunu test etmek amacı ile birinci basamak sağlık merkezlerinde örnekleme dâhil edilme kriterlerine uyan 20 evli kadın ile ön uygulama yapılmıştır. Veri toplama işlemi, araştırmacı tarafından yüz yüze yapılmış ve her biri ortalama 20 dakika sürmüştür.

Anket Formu: Iraklı araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda oluşturulan form, 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kadınlar hakkında genel bilgileri elde etmek için

7 soru, ikinci bölümde ise kadınların aile planlaması yöntem kullanımı hakkında soruları içeren 19 soru ve 3. bölümde kadınların aile planlamasına yönelik bilgi düzeylerini ölçen 14 sorudan, toplamda 40 sorudan oluşmaktadır. Anketin 3. bölümünde 1'den 3'e kadar değişen, biliyorum (3 puan), emin değilim (2 puan) ve bilmiyorum (1 puan) cevaplarını içeren 3'lü likert tipte değerlendirme yapılmıştır. Ölçüm skorlaması kesme puanı aralıkları kullanılarak düşük (1.00-1.66); orta (1.67-2.33) ve (2.34-3.00) yüksek olarak değerlendirilmektedir (Hussein Al Abedi ve ark. 2020).

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analiz edilebilmesi için IBM SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Katılımcılar ve araştırma değişkenleri hakkında genel bilgileri öğrenmek amacıyla frekans ve tanımlayıcı analizler yapılmıştır. Verilerin istatistiksel analizde ortalama±standart sapma, frekans ve yüzde değerleri, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış olup testlerin anlamlılık düzeyi için $p < 0,05$ alınmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için Irak Sağlık Bakanlığı'ndan 09.03.2022 tarih 2022088 karar numaralı ve Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 10.10.2022 tarih ve 26 toplantı numaralı etik kurul onayları alınmıştır. Araştırmanın yapılacağı Irak'ın Dhi Qar Valiliği'ndeki Al Rufai Hastanesinden gerekli kurum izinleri alınmıştır. Ayrıca anketi kullanabilmek için yazardan izin alınmıştır. Veri toplama öncesinde, kadınlara çalışmanın amacı ve katılım durumlarının gönüllülük esasına dayalı olduğu bildirildikten sonra yazılı onamları alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 154 kadının çoğunluğu 30 yaş üzerinde (%44,8), %57,1'i lise eğitim seviyesinde, %58,4'ü ev hanımı, %53,2'sinin geliri gidere eşit, %48,1'i ilçede yaşamakta, %64,9'u 1-5 arası çocuğa sahip, %48,1'i 1-5 yıllık evliliğe sahip olduğu bulunmuştur.

Tablo 1. Kadınların Sosyodemografik Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	n	%
Yaş	18-20	21	13,6
	21-24 yaş	26	16,9
	25-29 yaş	38	24,7
	30 yaş ve üzeri	69	44,8
Eğitim Durumu	Ortaokul	26	16,9
	Lise	88	57,1
	Lisans	40	26,0
Çalışma Durumu	Ev hanımı	90	58,4
	İşçi	26	16,9
	Memur	23	14,9
	Serbest meslek	15	9,7
Gelir Durumu	Gelir giderden az	11	7,1
	Gelir gidere eşit	82	53,2
	Gelir giderden fazla	61	39,6
Çocuk Sayısı	Çocuk yok	41	26,6
	1-5 çocuk	100	64,9
	6-10 çocuk	13	8,4
Yaşam Yeri	İlçe	74	48,1
	Şehir merkezi	57	37,0
Evlilik Yılı	1-5 yıl	74	48,1
	6-10 yıl	57	37,0
	11 yıl ve daha fazla	23	14,9

*Frekans Analizi Yapılmıştır.

Kadınların aile planlaması yöntemi kullanımı ile ilgili davranışlarını belirlemek amacıyla yapılmış olan analiz sonuçlarına göre, kadınların %66,9'unun aile planlaması konusunda sağlıklı eğitimi aldığı bulunmuştur. Kadınların %65,6'sı

aile planlaması yöntemi kullanırken, %13,6'sı rahim içi araçları, %38,3'ü hapları yöntem olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Kadınların %42,2'si aile planlaması yöntemlerinin avantaj ve dezavantajlarıyla ilgili bilgilendirildiğini ve %35,7'si kullandığı yöntemle ilgili yan etki gördüğünü belirtmiştir. Kadınların çoğunluğu (%19,5) dini nedenlerle ve %12,3'ü eşi kabul etmediği için modern aile planlaması yöntemini kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Kadınların %87,7'si aile planlaması hizmetine nereden ulaşabileceğini bilmektedir.

Katılımcıların aile planlaması hakkında bilgi düzeyini belirlemek amacıyla yapılmış olan analiz sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Kadınların Aile Planlaması Hakkında Bilgi Düzeyi Ortalamaları

Değişken	$\bar{x} \pm SS$	Min-Maks. Puan
Aile Planlaması Bilgi Düzeyi	2,52 ± 0,39	1,29 – 3,00

X: Ortalama, S.S: Standart Sapma

Tablo 2'de kadınların aile planlaması hakkında bilgi düzeyi toplam puan ortalamasının 2,52 ± 0,39 olduğu görülmektedir. Aile planlaması hakkında bilgi düzeyini ölçen anketten alınabilecek en yüksek puanın 3 olduğu dikkate alındığında, kadınların aile planlaması hakkında yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. (Düşük: 1.00-1.66, Orta: 1.67-2.33 ve Yüksek: 2.34-3.00)

Tablo 3. Kadınların Sosyodemografik Özellikleri ile Aile Planlaması Hakkında Bilgi Düzeylerinin Karşılaştırılması

Yaş	\bar{x}	S.S	F	p	Post-Hoc (TukeyTesti)
(1) 18-20	2,31	0,36			
(2) 21-24	2,52	0,36			
(3) 25-29	2,65	0,42	3,731	,006*	2<4
(4) 30-34	2,58	0,29			
(5) 35 yaş üzeri	2,42	0,44			

Eğitim Durumu	\bar{x}	S.S	F	p	Post-Hoc (TukeyTesti)
(1) Ortaokul	2,14	0,41			
(2) Lise	2,55	0,36	20,717	,001*	1<2
(3) Lisans	2,70	0,25			1<3
Çalışma Durumu	\bar{x}	S.S	F	p	Post-Hoc (TukeyTesti)
(1) Ev hanımı	2,41	0,42			
(2) Memur	2,72	0,24			
(3) İşçi	2,66	0,34	6,185	,001*	1<2
(4) Serbest meslek	2,59	0,30			1<3
Gelir Durumu	\bar{x}	S.S	F	p	Post-Hoc (TukeyTesti)
(1) Gelir giderden az	2,30	0,20			
(2) Gelir gidere eşit	2,39	0,41	16,951	,001*	3>1 3>2
(3) Gelir giderden fazla	2,72	0,29			
Çocuk Sayısı	\bar{x}	S.S	F	p	Post-Hoc
(1) Çocuk yok	2,54	0,30			
(2) 1-5 çocuk	2,54	0,40	3,965	,021*	3<1
(3) 6-10 çocuk	2,23	0,47			3<2
Yaşam Yeri	\bar{x}	S.S	F	p	Post-Hoc
(1) İlçe	2,38	0,43			
(2) Şehir merkezi	2,64	0,30	-4,417	,001*	1>2

* p<0,05; Anova Analizi kullanılmıştır. X: Ortalama, S.s: Standart Sapma, p: Anlamlılık Düzeyi

Tablo 3'te kadınların sosyodemografik özelliklerinin aile planlaması hakkında bilgi düzeyi puanlarının karşılaştırılmasına ve fark yaratan değişkenlere ilişkin veriler yer almaktadır. Aile planlaması hakkında bilgi düzeyinin, kadınların yaşına, eğitim

durumuna, çalışma durumuna, gelirlerine, çocuk sayısına ve yaşam yerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (p<0.05).

Çalışma sonuçlarına göre, 30-34 yaş arasındaki ($\bar{x}=2,65$) kadınların, 21-24 yaş aralığına ($\bar{x}=2,31$) göre daha yüksek (F=3,731; p<0.05), ortaokul mezunu ($\bar{x}=2,14$) kadınların, lise ($\bar{x}=2,55$) ve lisans ($\bar{x}=2,70$) mezuniyetine sahip olanlara göre daha düşük (F=20,717; p<0.05), ev hanımlarının ($\bar{x}=2,41$), memur ($\bar{x}=2,72$) ve işçi ($\bar{x}=2,66$) olanlara göre daha düşük (F=6,185; p<0.05), geliri giderden fazla ($\bar{x}=2,72$) olanların, geliri giderden az ($\bar{x}=2,30$) ve geliri gidere eşit ($\bar{x}=2,39$) olanlara göre daha yüksek (F=16,951; p<0.05), 6-10 aralığında ($\bar{x}=2,23$) çocuğa sahip olanların, çocuğu olmayan ($\bar{x}=2,54$) ve 1-5 aralığında ($\bar{x}=2,54$) çocuğa sahip olanlara göre daha düşük (F=16,951; p>.05), şehir merkezinde ($\bar{x}=2,64$) yaşayanların ilçedekilere ($\bar{x}=2,38$) göre daha yüksek düzeyde aile planlaması hakkında bilgiye sahip oldukları bulunmuştur. (t=-4,417; p<0.05). Aile planlaması hakkında bilgi düzeyinin, katılımcıların evlilik yılına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (t=16,951; p>0.05).

TARTIŞMA

Bu çalışmada, evli kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi düzeyleri ve davranışlarını değerlendirmek amaçlanmış ve bu doğrultuda toplanan verilerin analiz sonuçları tartışılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızını, istenmeyen gebelikleri ve anne ölümlerini önemli oranda azalmak için aile planlaması yöntemleri konusunda kadınların bilgi düzeyinin artışı, beraberinde sağlıklı bir aile planlaması yöntemi sağlanması için alt yapı oluşturacaktır (Haq ve ark. 2017). Çünkü, kadınların yöntemler konusundaki bilgi eksikliği, onların aile planlaması hizmetlerinden yararlanmasını etkileyen önemli faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Dilmen ve ark. 2022).

Araştırmaya katılan kadınlardan %34,4'ünün herhangi bir aile planlaması yöntemi kullanmadığı bulunmuştur. Irak'ta aile planlaması kullanım yaygınlığı %58'dir (%44 modern, %14 geleneksel) ve bu oran küresel ortalamadan (%63) ve diğer bölgelerdeki ülkelere de Ürdün (%63) ve Tunus (%67) daha düşük düzeydedir (Alrawi, 2021). Senegal'de yapılmış bir çalışmada, kadınların modern bir yöntem kullanım oranlarının %31,1 olduğu tespit edilmiştir (Sidibe ve ark. 2021). Ülkeler arası oluşan bu farklılıklar, gelişmişlik düzeylerinin değişkenliğinden kaynaklanabilir. Gelişmiş ülkelerde reproduktif dönemdeki

kadınların %72,4'ü gebelikten korunurken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran %61,2, en az gelişmiş ülkelerde ise sadece %31,4'tür (Akin ve ark. 2015). Irak'ta aile planlaması yöntemleri, kadınlar için ulaşılabilir olsa da engel oluşturan sosyal, kültürel, finansal veya sağlık hizmeti kısıtlamalarıyla ilgili çalışmalar sınırlı düzeydedir (Alrawi, 2021).

Irak'ta en sık kullanılan aile planlaması yöntemi haplardır (tüm modern yöntemlerin %50'si), ardından rahim içi araçlar (%25) ve enjeksiyonlar (%10) gelmektedir (Alrawi, 2021). Çalışmamızda kadınların %65,6'sının aile planlaması yöntemi kullandığı bunların çoğunlukla rahim içi araçları (%13,6), hapları (%38,3) ve enjeksiyon yöntemlerini (%11,7) kullandıkları belirlenmiştir. Afrika'da yapılan çalışmada kadınların %31,5'inin modern ve %39,3'ünün geleneksel yöntem kullandığı bulunmuştur (Speizer, 2006). Çalışmada, korunmasız bir cinsel ilişkiden sonra uygulanabilecek yöntemler sorgulandığında, kadınların %24,8'i acil kontrasepsiyon hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de yapılan bir çalışmada, kadınların %74,9'unun acil kontrasepsiyonu bildiği, Lübnan'da yapılan bir araştırmada ise bu oranın %29,3 olduğu tespit edilmiştir (Yüksel-Koçak ve ark. 2016; Hammoud ve ark. 2020). Kullanılan yöntem tercihleri ve bu konudaki bilgi farklılıklarının, ülkelerin gelişmişlik düzeylerindeki değişikliklerin bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler sosyal, kültürel, dini ve politik etkiler sonucunda aile planlaması yöntemleri konusunda bilgiye ve eğitime erişimde sıkıntılar yaşayabilmektedir.

Çalışmada, kadınların aile planlaması hakkında yüksek düzeyde bilgi sahibi olduğu söylenebilir (Tablo 3). Hussein Al Abedi ve ark. (2021)'nin Irak'da yaptıkları çalışmada, katılımcıların %58,2'sinin aile planlaması hakkında orta düzeyde, Kasa ve ark. (2018)'nin Etiyopya'da yaptıkları çalışmada kadınların %57,7'sinin aile planlaması hakkında düşük düzeyde bilgiye sahip olduğu bulunmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde, aile planlaması danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmete erişimin kolaylaştırılmasıyla birlikte aile planlaması yöntem kullanımı hakkında bilginin artacağı düşünülmektedir.

Kadınların sosyodemografik özelliklerinin, aile planlaması hakkında bilgi düzeyi puanlarının karşılaştırılmasına ve fark yaratan değişkenlere ilişkin analiz sonuçlarına göre kadınların yaşlarına, eğitim durumlarına, çalışma durumlarına, gelirlerine,

çocuk sayılarına ve yaşam yerlerine göre aile planlaması hakkında bilgi düzeyinin farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p<0.05$). Kadınların ileri yaşlarda, eğitim düzeyi yükseldikçe, gelir düzeyi arttığında ve gelir getiren işte çalışan kadınlarda aile planlaması hakkında yüksek düzeyde bilgiye sahip oldukları saptanmıştır (Tablo 3). Fazla çocuk sahibi olan ve kırsalda yaşayan kadınların aile planlaması hakkında daha az bilgi sahibi oldukları bulunmuştur. Aile planlaması bilgi düzeyini etkileyen sosyodemografik faktörlerle ilgili literatür incelendiğinde; Hindistan'da yapılan bir çalışmada, eğitimsiz ve erken yaşta evlenen kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi düzeylerinin çok düşük olduğu saptanmıştır (Ahirwar ve ark. 2021). Ayrıca Liberya'da yapılan bir çalışma, aile planlaması yöntemleri ile ilgili bilginin en çok eğitim, refah düzeyi ve ikamet edilen yer gibi faktörlerden etkilendiğini göstermiştir (Rourke, 2015). Irak'ta çalışmamızla benzer bir coğrafyada üreme çağındaki kadınlarla yapılan çalışmada, ilk ve orta öğretimi tamamlayan kadınların (%54.0) okuma yazma bilmeyenlerden (%10.7) daha yüksek oranda aile planlaması yöntemi kullandığı bulunmuştur (Hussein Al Abedi ve ark. 2020). Bu sonuçlar özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde kadınların statüsünü olumsuz etkileyen sosyodemografik değişkenler nedeniyle belki de evlilikleri üzerinde daha az kontrole sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, kadınların eğitim seviyelerinin aile planlaması ile ilgili tutumlarını ve davranışlarını etkileyebileceğini düşündürmektedir.

Çalışmaya göre, kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgi kaynaklarına baktığımızda, öncelikle sağlık çalışanlarına (%42,6) ve arkadaşlarına (%29,4) yöneldiklerini söyleyebiliriz. Literatür incelendiğinde, Konya'da 335 kadınla yapılan çalışmada aile planlaması yöntemlerine ilişkin ebe ve hemşirelerden bilgi alma oranının %74,6 olduğu bulunmuştur (Şahlar, 2021). Afganistan'da üreme çağındaki kadınlarla yapılan bir araştırmada ise aile planlaması yöntemleriyle ilgili ilk üç bilgi kaynağının aile üyeleri (%35,5), televizyon (%26,4) ve sağlık çalışanları olduğu bulunmuştur (%19,9) (Niazi ve ark. 2023). Araştırma sonucu literatür ile benzerlik göstermekte ve yöntem kullanımı hakkında bilgi kaynağının önemli kısmını sağlık çalışanları oluşturmaktadır.

Çalışma sonuçlarına göre, kadınların %32,5'inin gelecekte olabilecek yan etkisi, %12,3'ü eşin reddi ve %19,5'i dini nedenlerden dolayı modern aile planlaması yöntemini

kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç, kadınların erken yaşta evlenmesi, kültürel olarak aile planlaması yöntemleri hakkında konuşmanın ayıp sayılması gibi sebepler ile kadınların konuyla ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıkları, ayrıca bilgi edinmek istediklerinde doğru kanallara ulaşım zorluklarıyla karşılaşmasıyla ilgili olabilir. Irak'taki kadınlar sosyal, kültürel, dini ve ekonomik nedenlerle aile planlaması hizmetlerine erişim konusunda hâlâ birçok engelle karşılaşmaktadır. Modern aile planlaması yöntemlerinin kullanımını yaygınlaştırmak, geleneksel yöntemlerin kullanımını azaltmak için yeterli düzeyde danışmanlık hizmeti eşlere sunulurken, bilinçli olarak aile planlaması yöntem seçimi yapmalarına aktif katılım sağlamaları, sağlık çalışanları tarafından desteklenmelidir.

SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre, kadınların aile planlaması yöntemleri hakkında bilgilerinin iyi düzeyde olmasına rağmen yöntem kullanımını etkileyen birçok değişkenin var olduğu belirlendi. Aile planlaması hizmet sunumunda kilit rol oynayan, özellikle koruyucu sağlık hizmetlerinde çalışan ebe ve hemşirelerin daha geniş kitlelere ulaşarak modern aile planlaması yöntemleriyle ilgili danışmanlık yapmaları anne ve bebek sağlığını, dolayısıyla toplum sağlığını önemli ölçüde yükseltecektir. Ayrıca, sağlık çalışanları ile medya ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği sayesinde, aile planlamasına yönelik etkin danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, kadınların bu hizmetlere ulaşmasında eşitliğin sağlanması ile modern aile planlaması yöntemlerini kullanımının yaygınlaştırılması önerilmektedir.

TEŞEKKÜRLER

Çalışmamıza katkı sağlayan kadınlara teşekkür ederiz.

YAZARLIK KATKISI

Fikir/Kavram: MHAHAH, GBAG; Denetleme: GBAG; Veri Toplama ve/veya İşlemesi: MHAHAH; Analiz/Yorum: MHAHAH; Makale Yazımı: GBAG

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

FİNANSAL DESTEK

Yazarlar tarafından finansal destek almadıkları bildirilmiştir.

ETİK BEYAN

Çalışmanın etik uygunluğu, Çankırı Karatekin Üniversitesi Etik Kurulu (Onay tarihi: 10.10.2022) ve Irak Sağlık Bakanlığı Sağlık Dairesi Araştırmalar Komitesi (Onay tarihi: 09.03.2022) tarafından onaylanmıştır. Çalışmanın kurum izni, Irak Sağlık Bakanlığı Sağlık Dairesi Eğitim ve İnsani Geliştirme Merkezinden (Onay tarihi: 09.03.2022, Karar no:189) alınmıştır. Kullanılan anket için araştırma öncesinde, geliştiren yazardan yazılı izin alınmıştır. Veri toplama öncesinde katılımcılar, çalışma hakkında bilgilendirilmiştir ve onamları alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Ahirwar RK, Kumar S, Gupta S, Niranjana A, Prajapati K, Rawal S. (2021). Study to assess the socio-demographic factor and knowledge, attitude, and practice of family planning methods in Lohpeeta migrants tribe located in Shivpuri central India. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10(3), 1308- 1309.
- Akın A, Özvarış BŞ, Aykut-Bilgili N. (2015). Aile Planlaması. Güler Ç, Akın L, Editörler. *Halk Sağlığı Temel Bilgiler* 1. 3. Baskı. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 288-289.
- Al Abedi GA, Arar AA, Abdul Alridh MS. (2020). Assessment of Knowledge, Attitude and Practices for Women's toward Family Planning in Primary Health Care Centers at Al-Amara city/ Iraq. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, Vol.24, Issue 09.
- Alrawi Y. (2021). Exploring barriers to family planning service utilization and uptake among women in Iraq. *East Mediterr Health J*, 27(8):818-825.
- Avcı S, Mutlu S, Yiğit F. (2021). Evli Kadınların Aile Planlaması Yöntem Tercihlerine Etki Eden Faktörler. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2):128-138.
- Bekele D, Surur F, Nigatu B, Teklu A, Getinet T, Kassa M, Abesha Y. (2020). Knowledge and attitude towards family planning among women of reproductive age in emerging regions of Ethiopia. *Journal of Multidisciplinary Healthcare*, 2(1), 1463-1474.
- Bulut S, Solt-Kirca A. (2023). Attitudes of married women registered with the family health center about reproductive health and family planning. *BSJ Health Sci*, 6(1): 57-63.
- Bostancı M. (2011). Doğu Anadolu bölgesindeki bir ilçede kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemleri için bilgi

- kaynakları ve istenmeyen gebeliklerle ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 38 (2), 202- 207.
- Dilmen S, Kocaöz S, Kızılırmak A. (2022). Adolesan Gebelerin Aile Planlamasına Yönelik Tutumları ve Kullandıkları Kontraseptif Yöntemler. *TJFMPC*, 16(1): 16-24.
- Doğru YH, Oktay G, Kunt-İşgüder Ç, Özsoy AZ, Çakmak B, Delibaş İB, Çeltek-Yıldız N. (2016). Yaş gruplarına göre kadınların aile planlamasına bakışları ve seçtikleri yöntemlerin değerlendirilmesi: Tersiyer tek merkez deneyimi. *Dicle Tıp Dergisi*, 43 (3), 413-418.
- El-Shazly HMA, Elkilani O, Nashat N, Elshishiny RE. (2015). Evaluation of family planning services in a rural area in Al-Shohdaa district, Menoufiya governorate. *Menoufia Medical Journal*, 28(3), 650.
- Gözükara F, Kabcıoğlu F, Ersin F. (2015). Şanlıurfa ilinde kadınların aile planlamasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(1), 9-15.
- Hammoud R, Saleh S, Halawani D, Mezher H, Abou El Naga A, Azakir B. (2020). Knowledge and attitudes of Lebanese women of childbearing age towards emergency contraception. *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, 25(1), 28-32.
- Haq I, Sakib S, Talukder A. (2017). Sociodemographic factors on contraceptive use among ever-married women of reproductive age: evidence from three demographic and health surveys in Bangladesh. *Medical Sciences*, 5(4), 31-32.
- Kasa AS, Tarekegn M, Embiale N. (2018). Knowledge, attitude and practice towards family planning among reproductive age women in a resource limited settings of Northwest Ethiopia. *BMC research notes*, 11(1), 1-6.
- Kost K. (2015). Unintended pregnancy rates at the state level: estimates for 2010 and trends since 2002. *Guttmacher Institute*. 12(1), 1-4.
- Nazik F, Mumcu Ş, Sönmez M, Yılmaz AN, Doğan-Yüksekol Ö. (2021). 15-49 Yaş evli kadınların aile planlamasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 326-336.
- Niazi-Aziz-ur-Rahman, Osmani K, Ahmad-Shayan N, Abacigil F. (2023). "Knowledge and Practice Towards Family Planning Among Reproductive Age Women in Herat City-Afghanistan. *Meandros Medical and Dental Journal*, vol. 24, no. 1, Mar.
- Rourke T. (2015). Association between socio-demographic factors and knowledge of contraceptive methods with contraception use among women of reproductive age: a cross-section study using the 2013 Liberia DHS. *Unpublished Master Thesis*, 3(2), 10-17.
- Sidibe AM, Kadetz PI, Hesketh T. (2020). Factors impacting family planning use in Mali and Senegal. *International journal of environmental research and public health*, 17(12), 4399-4422.
- Speizer IS. (2006). Using Strength of Fertility Motivations to Identify Family Planning Program Strategies. *International Family Planning Perspectives*, 32(4):185-91.
- Şahlar TE, Hisar KM. (2021). Kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemini değiştirme nedenleri. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 250-258.
- Yüksel-Koçak D, Büyükkayacı-Duman, N, Topuz Ş, Yılmazel G, Güngör T, Başçı AB. (2016). Üreme Çağındaki Kadınların Acil Kontrasepsiyon ile İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışları. *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 13(3): 112-116.